

Stadsvogels:

Beleven, Herkennen en Beschermen

Hoekelum,
28 maart 2023

Henk van Paassen,
Stadsvogeladviseur in Ede

Even voorstellen (1)

- **Groene Planoloog / Adviseur buitengebied SAB**
 - Procesbegeleider bsp/visie BG en landgoederen
 - Erfcoach voor stoppende boeren (ZZP = DOLA)
- **Geboren en getogen in Schipluiden (ZH):**
 - Op boerderij De Woudhoeve bij dorpje 't Woudt
 - Als kind al actief met erf- en weidevogels (1^e Kievitse)
- **Lid van Vogelbescherming Nederland en Sovon**
 - Lid van IVN-Ede en KNNV-Wageningen
- **BMP broedvogeltellingen in Ede (Sovon):**
 - BMP Edese Bos + Edese Heide (1992-2001)
 - BMP stadsvogels Componistenbuurt (2001)
 - BMP stadsvogels Burgemeesterswijk (2005)
- **Coördinator vogelwerkgroepen (2001-2021):**
 - Weidevogelwerkgroep Binnenveld-Oost (WBO)
 - Steenuilenplatform Gelderse Vallei / Midden Betuwe

Even voorstellen (2)

- **Huiszwaluwtellingen** (Sovon, sinds 2001)
- **Broedvogelatlassen** van NL (1983, 2000, 2015)
- **Stadsvogeladviseur in Ede** (VBN, sinds 2011):
 - 2014 = Concordiamolen → 16 Gierzwaluwkasten
 - 2016 = Indische Buurt → 150 Gierzwaluw, Huismus
 - 2018 = Kolkakkerbuurt → 75 Compensatiekasten voor Gierzwaluwen, Huismussen en Vleermuizen
 - 2020-2021 = ENKA-wijk → Slechtvalkenkast op pijp = livestream via **You Tube**: TV Gelderland / Slechtvalk
 - 2022- ..= Wethoudersbuurt → 100 Compensatiekasten voor Gierzwaluwen, Huismussen en Vleermuizen.
- **Sinds 2020 met pensioen:**
 - Natuurgids bij Natuurcentrum Veluwe:
→ wildkanseltochten, excursies, lezingen, etc.
 - Erfvogeladviseur in Edese deel van het Binnenveld
 - Vrijwilliger bij WBO:
→ Vossenraster op hotspot weidevogels

Opbouw lezing Stadsvogels

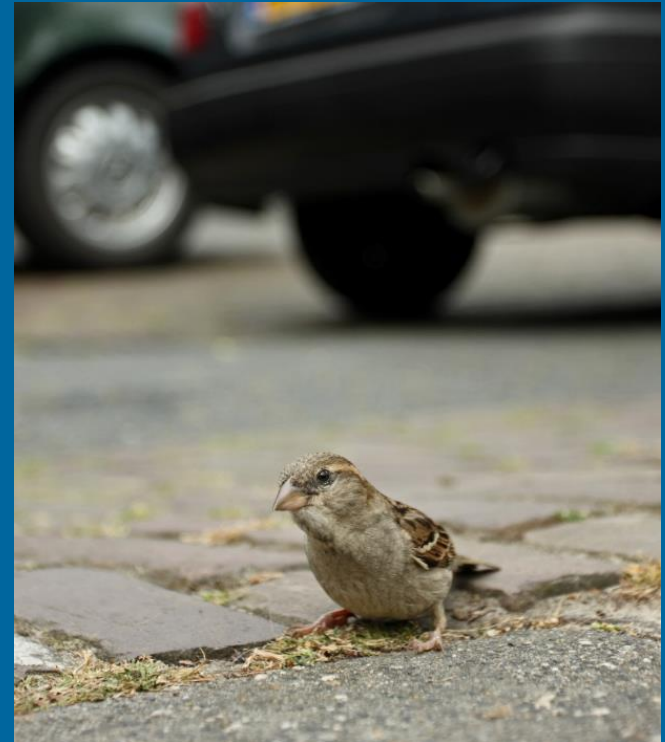

Vragen:

- 1. **Wat** zijn stadsvogels?
- 2. **Hoe** zijn stadsvogels te herkennen?
- 3. **Waarom** stadsvogels beschermen?
- 4. **Hoe** stadsvogels beschermen (algemeen)?
- 5. **Wat** kun jij zelf doen? → in tuin en op balkon !

Wat zijn stadsvogels?

- Vogels zijn overal
- Iedereen kan ze zien en horen, ook in de stad
- Vogels zeggen iets over onze woonomgeving
- Vogels kleuren ons bestaan

Wat zijn de meest bekende stadsvogels?

Urbane specialisten

Urbane generalisten

Gierzwaluw =

Urbane specialisten

- 40.000 – 60.000 broedparen
- Van oorsprong een rotsbroeder
- **Broedt** tussen mei en juli in onze huizen en andere gebouwen
- **Vliegt** bijna zijn hele leven
- **Voedsel** bestaat uit vliegende insecten
- **Bij slecht weer** kunnen ouders honderden kilometers vliegen om voedsel voor kuikens te verzamelen

Huismus

- 600.000 – 1.000.000 broedparen
- **Was** lange tijd de meest algemene soort van Nederland
- **Aantal:** Sinds 1980 meer dan **gehalveerd**
- **Broedt** voornamelijk op daken van huizen
- **Eet** voornamelijk plantaardig voedsel, maar voert kuikens met insecten
- **Rode lijst**

Huiszwaluw

- 70.000 – 100.000 **broedparen**
- **Afname** sinds jaren '60, maar recent sprake van **enig herstel**
- **Bouwt** komvormig nest van klei, tegen rotswanden of aan gebouwen
- **Overwintert** in Afrika
- **Nestelt** graag in de buurt van open gebied. Veel aan de rand van de stad dus.
- **Rode lijst**

Zwarte roodstaart

Koos Dansen

- 13.000 – 20.000 **broedparen**
- **Houdt** van warme, droge, rotsige plaatsen
- **Waar?** Nieuwbouwwijken, industrieterreinen en stadscentra
- **Leeft** van insecten en
- **Jaagt** in de stad ook bij kunstlicht

Turkse Tortel

- 50.000 – 70.000 broedparen
- Maakt een **gammel nestje** in bomen, struiken of op een luifel
- **Broedt** soms wel **5 legfels** per jaar
- Eerste broedgeval in Nederland was pas in **1950**
- Bijna altijd een **paartje**
- Meest **talrijk** in steden en dorpen

Europese Kanarie

- 20 – 40 broedparen
- Zuid-Europese soort
- Echte **zaadeter** → **dikke snavel**
- **Lijdt** onder het verdwijnen van groene tuinen en onkruidrijke veldjes
- **Alleen** in Limburg en Oost- Gelderland
- **Afname** ook in Frankrijk en Duitsland
- **Rode lijst**

Kuifleeuwerik

- o broedparen
- **Houdt** van zandige, droge grond
- **Was** tot 1975 een algemene broedvogel
- Inmiddels **verdwenen** uit Nederland
- **Verlies** aan braakliggende terreinen en verruiging van de kuststrook speelden vermoedelijk een hoofdrol in de neergang.
- **Rode lijst**

Jelle de Jong

Spreeuw

=

Urbane generalisten

- 450.000 – 750.000 broedparen
- **Broedt** in natuurlijke (boom)holtes en in huizen (**spreeuwenpot**)
- Zoekt **voedsel** op grasland
- Natuurlijke bestrijder van emelten
- Buiten het broedseizoen vormen spreeuwen **spectaculaire zwermen**
- **Afname** sinds jaren '70
- **Oranje lijst**

Merel

- 650.000 – 1.100.000 broedparen
- **Meest talrijke broedvogel** van Nederland
- Prachtige **zang** vroeg in de (lente)ochtend te horen
- **Broedt** liefst in lage bomen, struiken of klimop
- **Aantallen** nemen sinds 2005 licht af.
- **Gevoelig** voor het **Usutu-virus**, dat sinds 2016 in Nederland voorkomt
- **2022: Jaar van de Merel**

Zanglijster

- 110.000 – 180.000 **broedparen**
- Gebruikt een steen of tegel als **aambeeld** → slakken stuk slaan
- Mooi nest met licht blauwe eitjes in dichte struik, haag of boom
- **Eet** voornamelijk regenwormen, slakken, insecten en soms fruit

Heggenmus

- 175.000 – 225.000 **broedparen**
- **Geen** familie van de huismus
- **Onopvallende vogel:** leeft verborgen in en bij struiken en heggen → scharrelt over grond.
- **Eet** insecten, spinnen, kleine bodemdiertjes en zaden
- **Bigamie:** Zowel mannetjes als vrouwtjes kunnen **meerdere partners** hebben

Koolmees

- 375.000 – 625.000 **broedparen**
- Een van de meest bekende en algemene vogels van Nederland
- **Broedt** graag in nestkasten.
- Erg territoriaal!
- **Broedsucces** in arme (naald)bossen neemt af door verzuring en **kalkgebrek**

Mezen kiezen voor azuurblauw

Pimpelmees

- 250.000 – 400.000 **broedparen**
- Van oorsprong een **bosvogel**
- **Broedt** graag in nestkastjes
- **Vaak** te zien in tuinen en op voederplanken
- **Gevoelig** voor het vroeger warm worden in het voorjaar.
- **Voedselpiek** minder synchroon met uitkomen eieren

Staartmees

- 23.000 – 28.000 **broedparen**
- **Broedt** in bossen, tuinen en parken. Als er maar genoeg bomen en struiken zijn
- **Erg sociaal**: leeft buiten broedtijd in hechte groepjes
- **Dol** op vetbollen in de winter
- **Afname** sinds 1990 → oorzaak ?

Groenling

- 65.000 – 100.000 **broedparen**
- **Broedt** in halfopen landschap en bebouwde kom. Maakt nest in struikgewas of bomen
- **Echte zaadeter** (dikke snavel). Houdt ook van rozenbottels
- **Toename**, mede dankzij verstedelijking.
- Doet het goed in groene wijken

Putter

- 35.000 – 43.000 **broedparen**
- **Waar?** halfopen platteland en buitenwijken.
- **Eet** vooral zaden distels en paardenbloemen
- Vormt in de winter **groepen**
- Flinke **toename** sinds 1975

Houtduif

- 250.000- 500.000 **broedparen**
- **Broedt** in bomen in tuinen, parken en bossen
- **Eet** voornamelijk zaden, knoppen en bladeren
- Grootste en meest voorkomende duif van Nederland
- **Afname** sinds jaren '70 ca. 33%

Kauw

- 100.000 – 150.000 **broedparen**
- Vindingrijke **alleseter**
- **Broedt** in grote hopen in bomen of gebouwen (schoorstenen) en in nestkasten
- Kauwen zijn erg intelligent en levenslang **trouw** aan elkaar.
- Zelfs in een grote groep zie je de **paartjes** vaak bij elkaar lopen

Ekster

- 45.000 – 65.000 **broedparen**
- Nieuwsgierige **alleseters**
- Leven eerste drie jaar in “**jeugdbendes**” (Belvedere)
- Maken groot **daknest** in bomen.
- Deze nesten worden ook gebruikt door **ransuilen en boomvalken**

Gaai

- 45.000 – 65.000 **broedparen**
- **Van oorsprong** schuwe bosvogel. Gebonden aan plekken waar loofbomen staan
- **Latijnse naam** betekent: 'voortdurend krassende eikelzoeker'
- **Alleseter**. Eet vooral in de winter eikels, die eerder in de herfst verzameld en verstopt zijn

Slechtvalk

- 190-220 broedparen
- **Van oorsprong** bewoner van kliffen en richels en oude nesten van roofvogels en kraaien
- **Broedt** nu vooral op hoge gebouwen, tot middenin de stad
- **Krachtige jager** slaat vogels na snelle stootduik (>200 km/uur)
- **Voedsel:** duiven, eenden, steltlopers, spreeuwen, etc.
- **YouTube:**
TV-Gelderland/ slechtvalk ENKA-pijp

Scholekster

- 35.000-43.000 broedparen
- **Van oorsprong** kustvogel, inmiddels in hele land
- **Broedt** steeds meer op **grinddaken** van scholen, sporthallen en bedrijven
- **Nu** ook een **stadsvogel** geworden
- Jaar van de Scholekster **2009**: 4% op daken
- **Jaar van de Scholekster 2023**
- **www.scholeksterophetdak.nl** = SOVON-project
- **→ opgeven als je scholekster(nest) op dak weet.**

Meer vogelsoorten in de stad

- Naast genoemde 22 soorten:
- Reigers in het park
- Fuut, Waterhoen en Meerkoet in de grachten en vijvers
- Karekieten in het riet
- Nachtegalen in het park
- Ransuilen in de roestboom, etc.

Stadsvogels per type stadslandschap

1. De stenen stad

2. De groene stad

3. De blauwe stad

4. De nieuwe stad

1. De stenen stad

• Vogelsoorten

- Slechtvalk
- Gierzwaluw
- Kuifleeuwerik
- Huiszwaluw
- Zwarte Roodstaart
- Huismus

• Vogelvoorzieningen

- Nestpannen
- ~~Vogelvide (x)~~
- Groene daken
- Bruine daken
- Glasmarkering
- Huiszwaluwtil
- Slechtvalkenkast
- Neststenen
- Halfbestrating
- Nestkasten in de stenen stad

2. De groene stad

- Vogelsoorten

- Turkse Tortel
- Spreeuw
- Putter
- Europese kanarie
- Ekster
- Kraai
- Gaai
- Kauw

- Vogelvoorzieningen

- Geveltuin
- Groene gevel
- Begroeide schuttingen
- Bloemrijke bermen
- Hagen
- Bomen
- Takkenril
- Nestkasten in de groene stad

3. De blauwe stad

- Vogelsoorten

- Fuut
- Blauwe reiger
- Wilde eend
- Knobbelzwaan
- Meerkoet
- Waterhoen
- Grote gele kwikstaart
- Kleine karekiet

- Vogelvoorzieningen

- Natuurlijke oevers
- Natuurlijke oeverbeschoeiing
- Floatlands
- Helofytenfilters
- Bruggen met meerwaarde
- Nestkasten in de blauwe stad

4. De nieuwe stad

- Vogelsoorten

- Kleine plevier
- Scholekster
- Zilvermeeuw
- Kleine mantelmeeuw
- Visdief
- Oeverzwaluw
- Witte kwikstaart
- Kneu

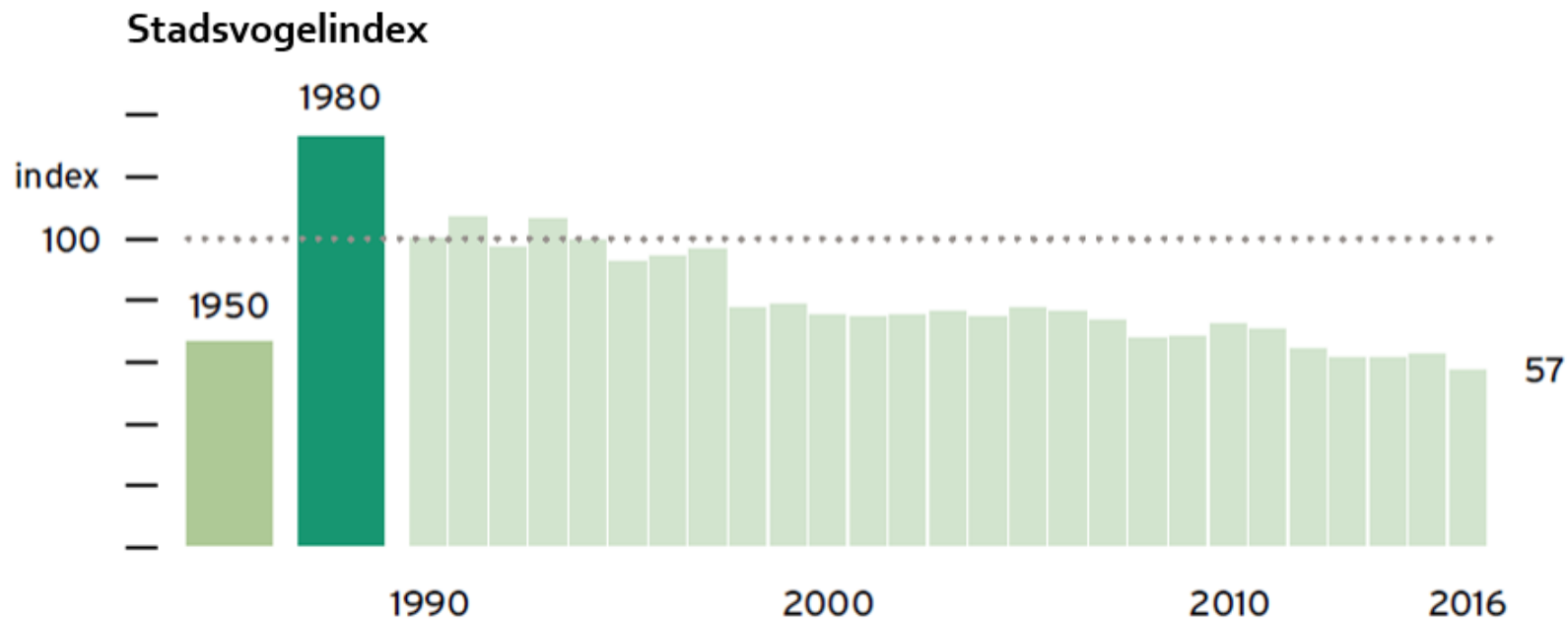

- Vogelvoorzieningen

- Eilanden
- Drijvende eilanden
- Nestvlotten
- Daken met grind
- Wadi's
- Oeverzwaluwwand
- Nestkasten in de nieuwe stad

Waarom stadsvogels beschermen?

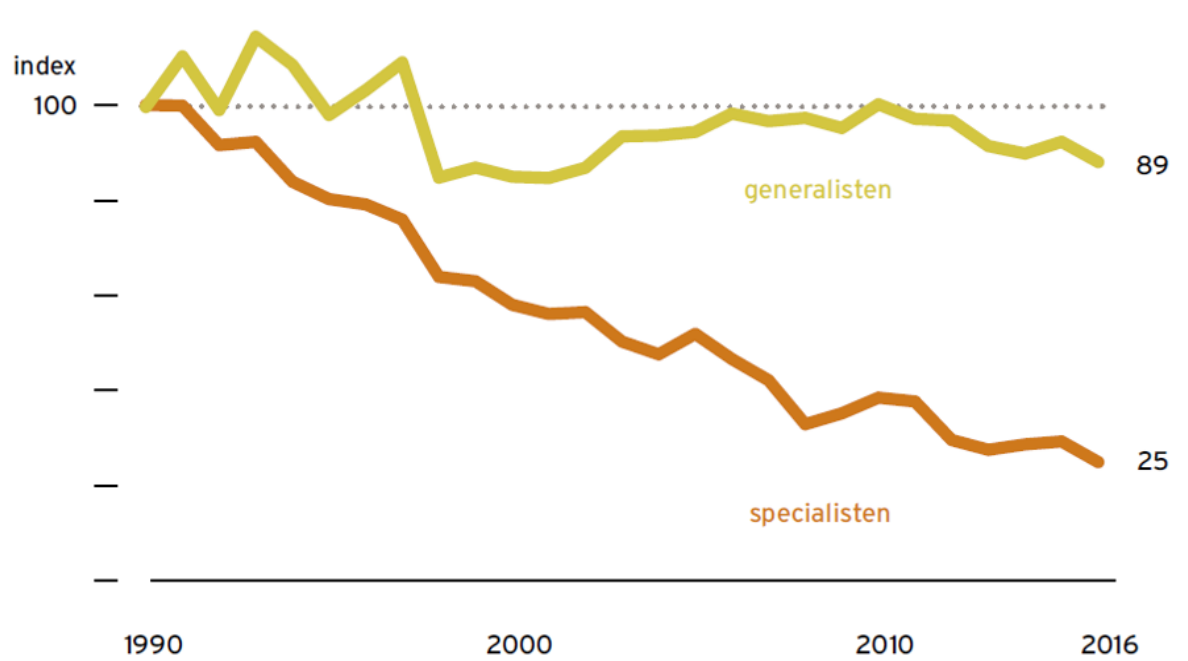
- Stedelijke gebied neemt toe in omvang, maar aantallen stadsvogels nemen af!
- Vogels zijn een graadmeter van de leefomgeving
- Meeste mensen komen in hun directe omgeving voor het eerst in aanraking met natuur.

- **Aantal woningen** in NL is tussen 1950 en 2018 **verdrievoudigd**
- **Toename** van stadsvogels tussen 1950 en 1980 → **daarna afname**
- Inmiddels is de **index** van stadsvogels **lager** dan in 1950

Jelle de Jong

- Vooral **specialisten** gaan sterk achteruit
- Kuifleeuwerik verdwenen
- Europese kanarie sterk achteruit gegaan
- Huismus en Huiszwaluw op de rode lijst
- Spreeuw staat op de oranje lijst

Natuurverdbubelaars

De meerwaarde van een groene stad

 <p>HUIZENWAARDE</p> <p>Uitzicht op en aanwezigheid van groen en blauw zorgen voor een hogere WOZ-waarde.</p>	 <p>GEZONDHEID</p> <p>Groen zorgt voor minder ziekteverzuim en gezondere en productievere inwoners.</p>	 <p>CO₂-AFVANG</p> <p>Bomen vangen CO₂ af uit de lucht waardoor de opwarming van de aarde wordt tegengegaan.</p>	 <p>LUCHTZUIVERING</p> <p>Groen is één van de beste oplossingen voor vervuilde lucht.</p>
 <p>VERKOELING</p> <p>Groen gaat het hitte-eilandeffect tegen en zorgt voor een aangename leefklimaat.</p>	 <p>WATERREGULATIE</p> <p>Groen is een cruciale schakel in elke klimaatadaptatie-strategie.</p>	 <p>WATERBERGING</p> <p>Groen zorgt voor de berging van water en voorkomt daarmee schade door wateroverlast.</p>	 <p>BIODIVERSITEIT</p> <p>Meer groen geeft een impuls aan de stedelijke biodiversiteit.</p>

De meerwaarde van een groene stad

HUIZENWAARDE

Uitzicht op en aanwezigheid van groen en blauw zorgen voor een hogere WOZ-waarde.

GEZONDHEID

Groen zorgt voor minder ziekteverzuim en gezondere en productievere inwoners.

CO₂ -AFVANG

Bomen vangen CO₂ af uit de lucht waardoor de opwarming van de aarde wordt tegengegaan.

LUCHTZUIVERING

Groen is één van de beste oplossingen voor vervuilde lucht.

VERKOELING

Groen gaat het hitte-eilandeffect tegen en zorgt voor een aangener leefklimaat.

WATERREGULATIE

Groen is een cruciale schakel in elke klimaatadaptatiestrategie.

WATERBERGING

Groen zorgt voor de berging van water en voorkomt daarmee schade door wateroverlast.

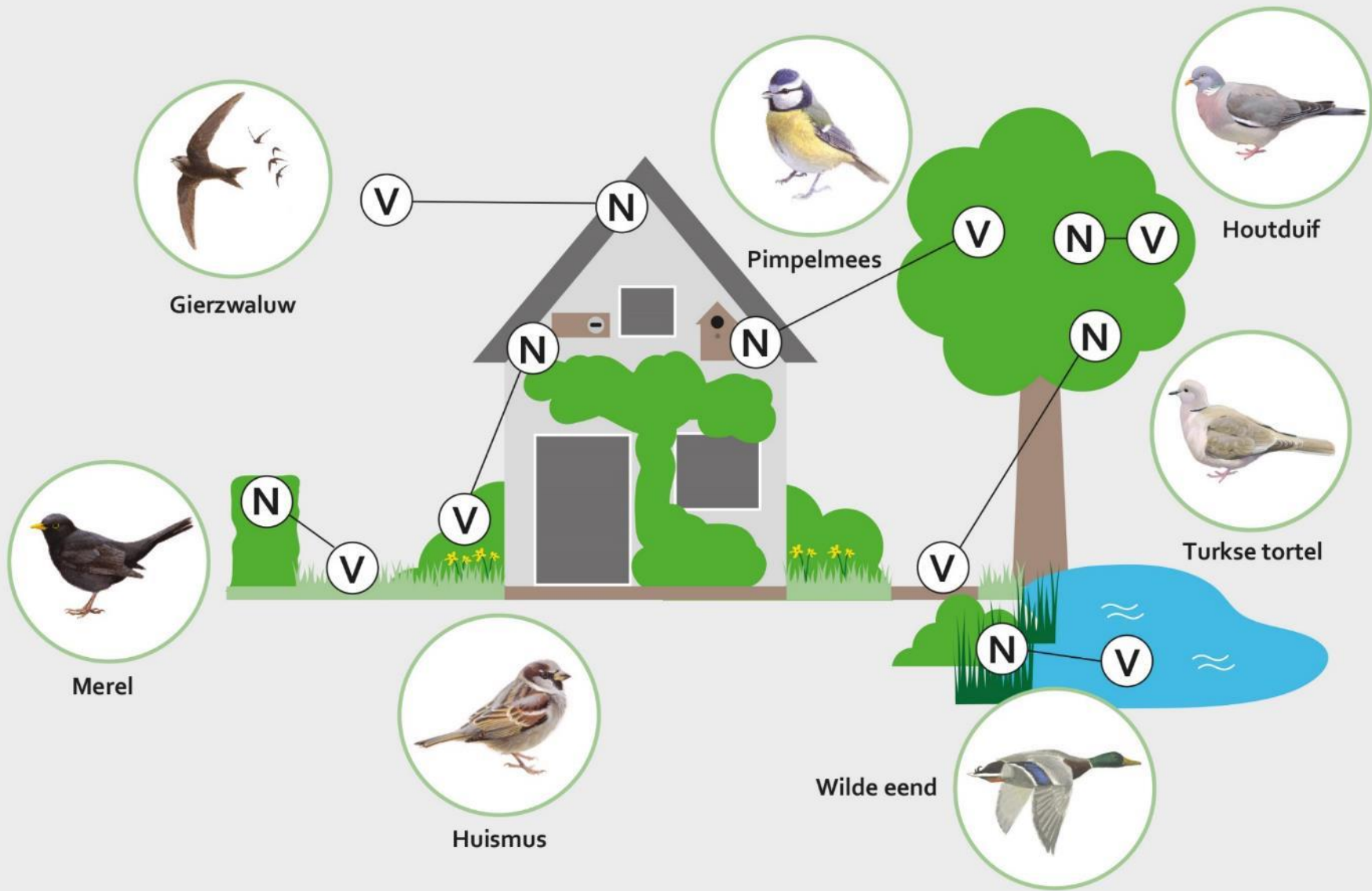

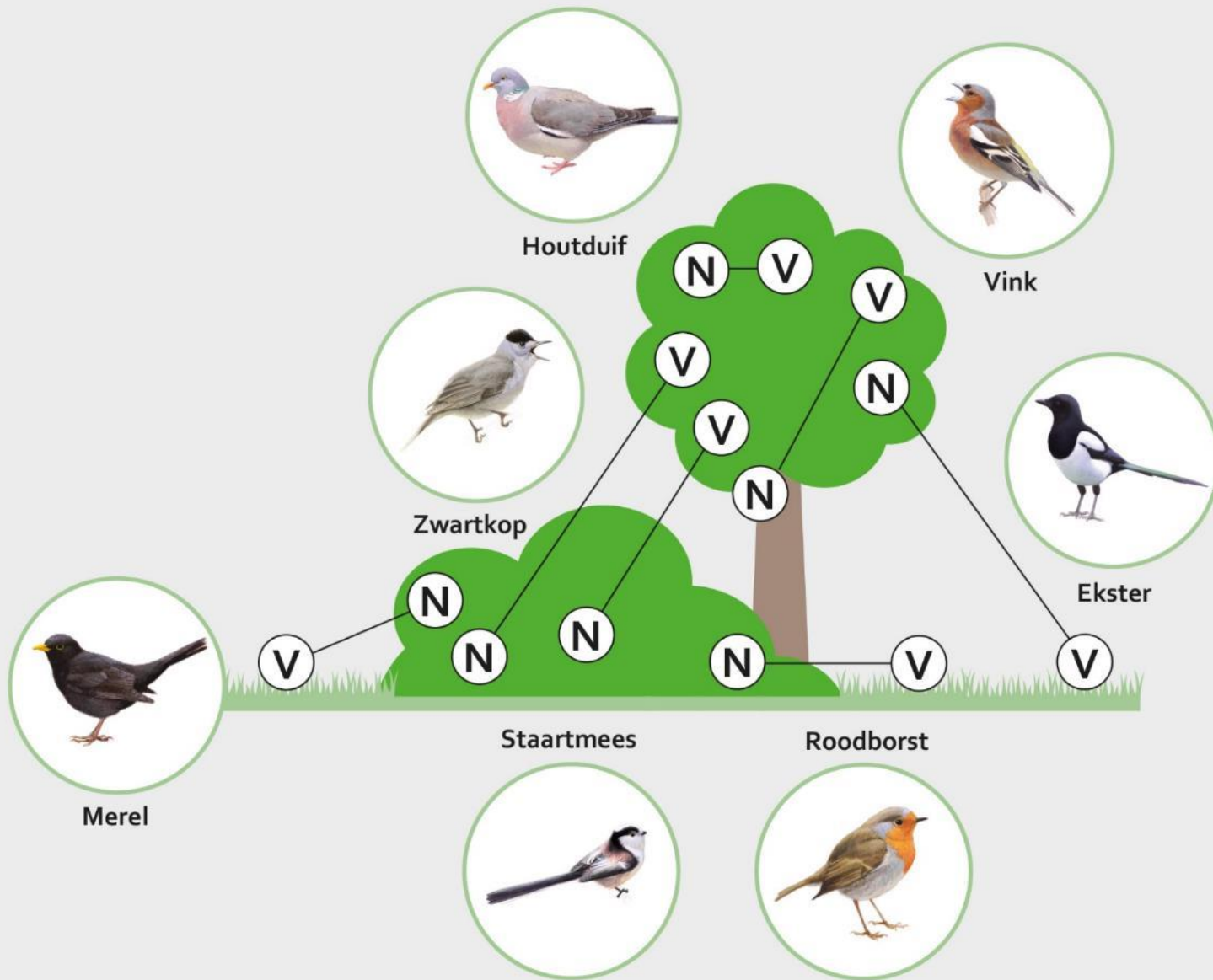
BIODIVERSITEIT

Meer groen geeft een impuls aan de stedelijke biodiversiteit.

Hoe stadsvogels beschermen?

- Bekijk de bebouwde kom door de ogen van een vogel
- Zorg voor de vier V's:
 - Voortplantingsplek: een plek om een nest te maken
 - Voedsel en water: insecten, groenvoer, bessen, waterbakken, etc.
 - Veiligheid: genoeg schuilplekken, door gevarieerd en verbonden groene ruimte
 - Variatie: variatie in beplanting, bloemen, struiken, etc.
- Bedenk: niet overal kan alles, maar overal kan wel iets!

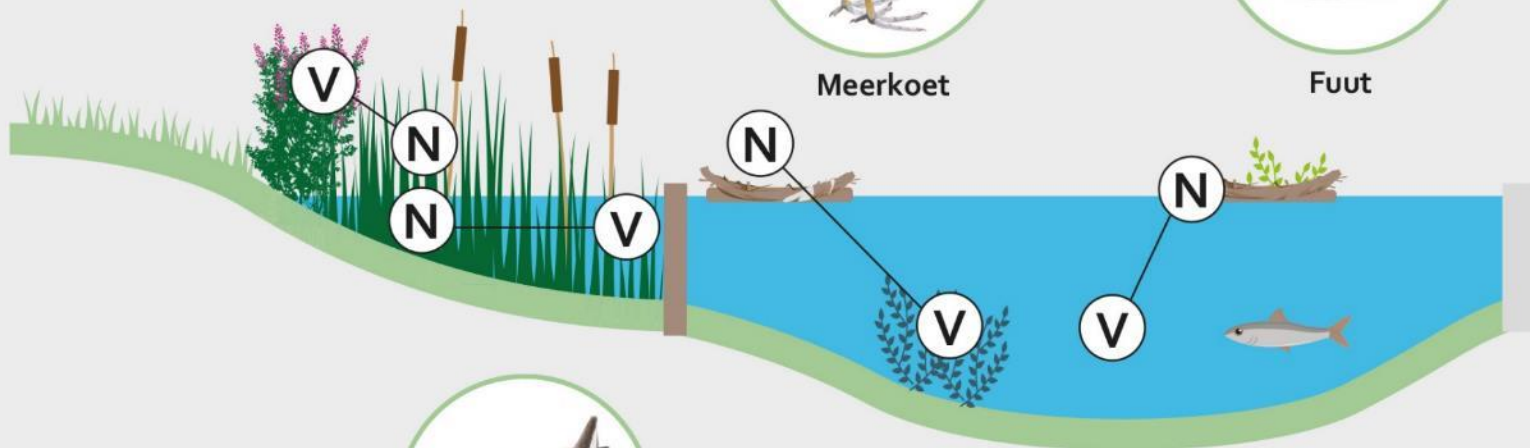
Kleine karekiet

Meerkoet

Fuut

Waterhoen

Wat kun jij doen? → 14 concrete tips

Denk natuurinclusief: draag een steentje bij aan de natuur met alles wat je doet.

Bedenk: niet overal kan alles, maar overal kan wel iets!

1. Zorg voor voldoende nestgelegenheid

- Inbouwstenen voor Gierzwaluwen (Gzw)
- Toegankelijke gootbekistingen (Gzw)
- Huiszwaluwkommetjes (zoz)
- Bomen en struiken

2. Maak het dak groen

- Liefst een natuurdak, met variatie in planten en hoogte
- Sedumdak of bruin dak kan ook → **gemeente Ede** biedt subsidie !
- Zonnepanelen doen het beter op een groen dak (...)

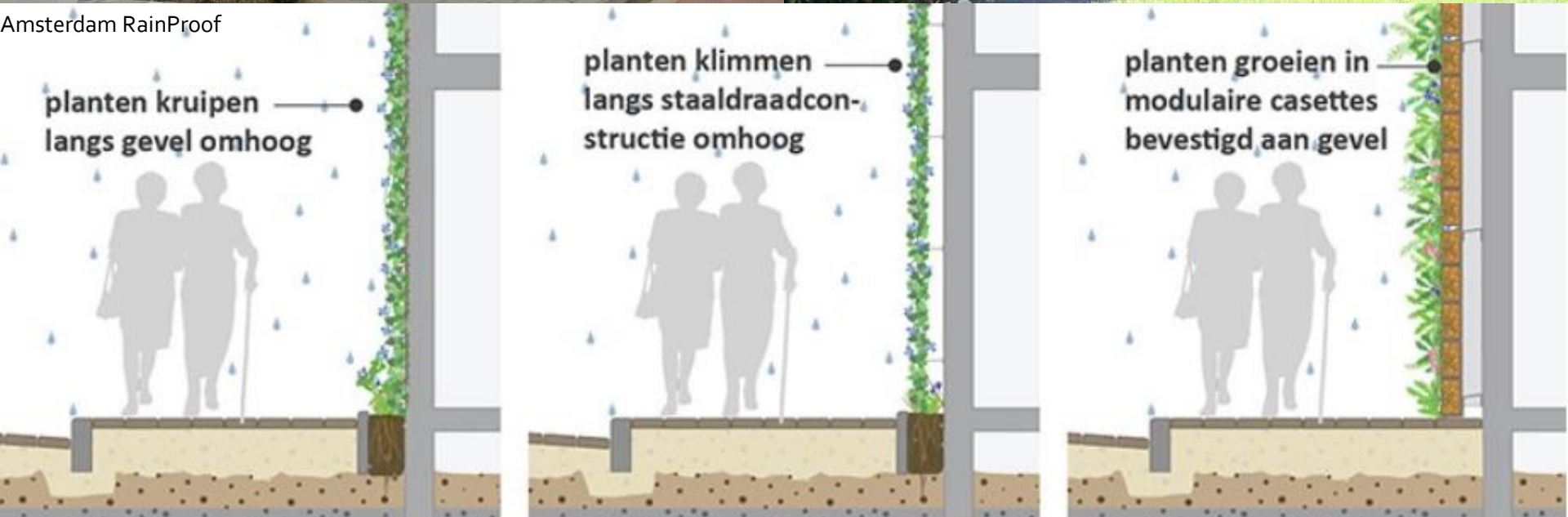

3. Laat de gevel begroeien

- Grondgebonden klimmers als klimop of wilde wingerd
- Op een constructie van staaldraden voor de gevel past een vuurdoorn of een mooie geveltuin

Amsterdam RainProof

4. Alleen bestrating waar noodzakelijk

- Grastegels zijn handig voor bijvoorbeeld parkeerplaatsen
- Ook goed voor waterafvoer!

5. Goede start voor tuinen

- Zorg dat tuinen een goede start krijgen door ze onbestraat op te (laten) leveren → maximaal $\frac{1}{3}$ in steen, rest groene invulling
- Liefst met goede, compostrijke aarde. Dan kunnen planten meteen groeien en bloeien

6. Hagen in plaats van schuttingen

- Volop keus: liguster, (haag)beuk, meidoorn
- Denk ook eens aan een gemengde haag
- Toch een schutting? Plant er een klimplant of andere klimplant naast

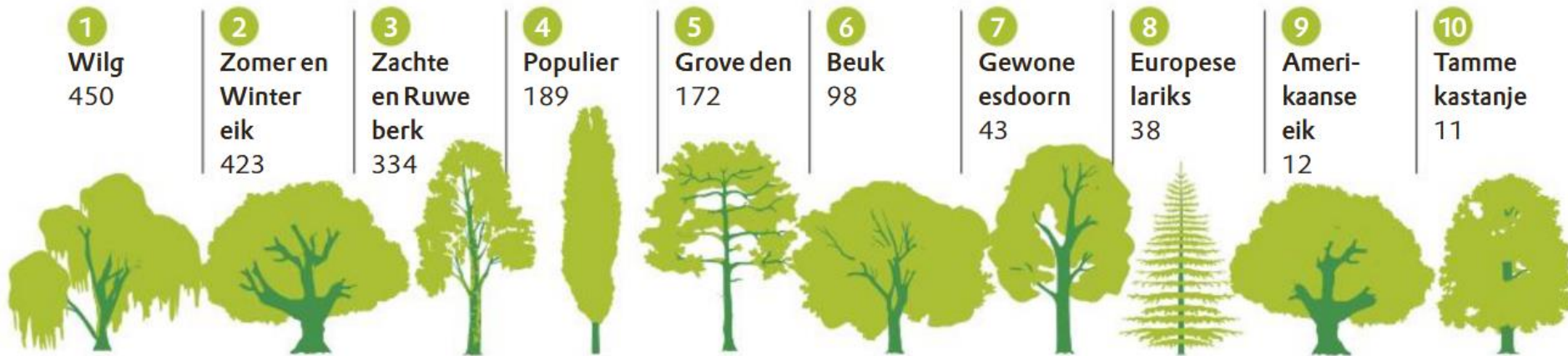
Hans Peeters

7. Bestaand groen behouden

- Nieuwe plannen? Behoud bestaand groen zo veel mogelijk!
- Volwassen bomen zorgen voor nestplekken en voedsel.
- Bestaande groenstroken zijn een snelweg voor vogels, vleermuizen, egels en andere dieren

Top 10 Hoeveel insectensoorten zijn verbonden aan welke boom?

Puur Natuur Herfst 2018

8. Gebruik zoveel mogelijk inheemse planten

- Inheemse insecten zijn aangepast aan inheemse planten
- Vermijd altijd invasieve exoten!

9. Leg groene infrastructuur aan

- Groenstroken en bomenlanen als groene (snel)wegen voor vogels, egels, en vleermuizen
- Verbind grotere leefgebieden als parken en het buitengebied met kleinere groene plekjes in de bebouwde kom

10. Varieer met groen

- Pas verschillende soorten toe, voor meer bloesem en bessen.
Bijv. Een zeeuwse haag met meidoorn, sleedoorn en veldesdoorn
- Varieer ook in hoogte door een gradiënt van laag naar hoog vv.

11. Beheer natuurinclusief

- Minder vaak en gefaseerd maaien is goed voor insecten en planten
- Let op Kleurkeur: dit staat voor goed maai-beheer van bermen en andere groenstroken

12. Maak oevers vogelvriendelijk

- Harde, verticale oevers zijn een hindernis voor vogels, amfibieën en andere dieren
- Een glooiende oever met waterplanten is goed voor dieren en waterkwaliteit

13. Betrek bewoners en gebruikers

- Groene omgeving is een fijne, gezonde omgeving om te leven
- Geef ruimte aan groene initiatieven en ideeën
- Ede: Actie Steenbreek, Ede Doet en Tuinambassadeurs
- VBN: Tuinvogelconsulenten en Stadsvogeladviseurs

14. Renoveer natuurinclusief

- Houd bij verbouwen, renoveren en isoleren rekening met vogels en vleermuizen
- Niet alleen als het moet, maar ook als het kan: renovatie kan een mooi moment zijn om een gebied natuurinclusief te maken!

Vragen?

Henk van Paassen,
Stadsvogeladviseur in Ede
Tel. 06 - 13 68 58 05

P.S. Mijn tuinvogellezing biedt nog meer informatie over wat je jaarrond en per soort in eigen tuin kunt doen voor meer biodiversiteit.